

Władysław Piotr Właźlak

ASESORZY KONSYSTORZA OKRĘGOWEGO W PIOTRKOWIE [TRYBUNALSKIM]

1. Wprowadzenie

Funkcjonujący w okresie niewoli narodowej Konsystorz Foralny Piotrkowski, spełniał bardzo istotną rolę w zakresie sądownictwa kościelnego na terenie diecezji kaliskiej, czyli włocławskiej. Był jednym z trzech okręgów sodo-administracyjnych podległych początkowo Konsystorzowi Generalnemu w Kaliszu, a następnie Konsystorzowi Generalnemu we Włocławku. Od momentu erygowania konsystorza piotrkowskiego, czyli 1 stycznia 1819 r. do czasu jego likwidacji w dniu 20 listopada 1918 r. znaczącą rolę w jego strukturze personalnej odgrywali asesory z grona, których wielu później zostawało sędziami surogatami i oficjalami. Ze względu na swoje doświadczenie konsystorskie wiele razy byli upoważniani do kierowania całością spraw kancelarii konsystorskiej. Bywały przypadki, choć o wiele rzadziej, gdy asesory piotrkowscy wcześniej praktykowali w konsystorzu kaliskim. Należy zauważyć, iż większość z nich po awansie w konsystorzu kaliskim lub piotrkowskim doszła do najwyższych godności w Kapitulie Katedralnej we Włocławku, a nieco rzadziej w Kapitulie Kolegiackiej w Kaliszu¹. Należy zauważyć, iż prawodawstwo kościelne ogólnie nie nadawało asesorom żadnej jurysdykcji. Zakres ich uprawnień określał biskup w akcie nominacji, który mógł być głosem doradczym lub bardziej stanowczym, czyli „*vocem decisivam*”, dla osądzenia spraw prowadzonych kolegialnie rozstrzyganych zwykłą większością głosów. Do asesorów należało przygotowanie procesu oraz dopilnowanie, aby opublikowane wyroki i inne akta były zgodne z obowiązującym prawem².

2. Asesory

Dopiero w kilka lat po utworzeniu konsystorza piotrkowskiego ustanowiono pierwszego asesora, którym został ks. Michał Zagalski. Po ukończeniu

¹ S. Librowski, *Kapituła Katedralna Włocławska. Zarys dziejów i organizacji*, „Kronika Diecezji Włocławskiej” 42 (1948), s. 96; W. Właźlak, *Sądownictwo kościelne w diecezji włocławskiej czyli kaliskiej (1819-1918)*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 54 (2002), z. 1, s. 365 n.

² A. K[akowski], *Asesor*, „Podręczna Encyklopedia Kościelna”, t. 1-2, Warszawa 1904, s. 391; A. S[otkiewicz], *Assessor*, „Encyklopedia Kościelna Nowodworskiego”, t. 1, Warszawa 1873, s. 448; J. Krukowski, M. Myrcha, *Asesor*, „Encyklopedia Katolicka”, t. 1, Lublin 1985, kol. 996.

seminarium krakowskiego przyjął święcenia kapłańskie 17 grudnia 1796 r.³ Początkowo pracował na wikariacie parafii Poczesna w diecezji krakowskiej. Po przejściu jurysdykcji nad tym terenem przez biskupa wrocławskiego otrzymał 12 grudnia 1801 r. nominację na proboszcza parafii Biała koło Częstochowy. W dziewięć lat później został dziekanem częstochowskim, gdzie wyróżnił się na stanowisku organizatora szkół elementarnych⁴. Wszystko to zostało docenione przez władzę diecezjalną, gdyż został mianowany kanonikiem honorowym Kolegiaty Wszystkich Świętych w Krakowie⁵. W siedem lat po przyłączeniu parafii bialskiej do diecezji wrocławskiej, czyli kaliskiej miejscowy biskup Józef Szczepan Koźmian mianował ks. M. Zagalskiego naprzód administratorem, a następnie proboszczem pajęcząnskimi. Otrzymał także nominację na organizatora szkół elementarnych w dziesiątym okręgu szkolnym obwodu piotrkowskiego⁶. Doświadczenie, jakie zdobył na stanowisku dziekana częstochowskiego, zapewne zadecydowało, iż zaraz po objęciu probostwa otrzymał nominację na dziekana brzeźnickiego. W roku 1828 został mianowany asesorem konsystorza piotrkowskiego. W międzyczasie został odznaczony kanonią honorową kaliską. Zmarł 9 grudnia 1832 r. w Pajęcznie⁷.

Po jego śmierci nie dokonano automatycznie nominacji asesorskiej. Funkcję tę dopiero po kilkunastu miesiącach objął ks. Michał Lechert. Po wstąpieniu do zakonu Kanoników Regularnych Laterańskich odbył studia filozoficzno-teologiczne, które następnie kontynuował w Akademii Krakowskiej. Święcenia kapłańskie przyjął 31 grudnia 1815 r. Pracę duszpasterską rozpoczął w klasztorze we Mstowie, po którego zniesieniu w 1819 r. został tutaj komendantem, a następnie proboszczem⁸. W roku 1825 wyróżniono go kanonią kaliską⁹, zaś w cztery lata później został odznaczony orderem Św. Stanisława IV klasy. W roku 1833 mianowano go asesorem konsystorza kaliskiego, jednak w rok później objął analogiczne stanowisko w konsystorzu piotrkowskim. Niestety w 1836 r. zrezygnował z tej funkcji, gdyż awansował na sędziego surogata w konsystorzu kaliskim. W latach 1837-1840 był oficjałem konsystorza kaliskiego. W międzyczasie został prałatem-prepozytem kapituły kaliskiej, a następnie kanonikiem

³ Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej (dalej: AACz), sygn. KD 53, k. 38; AACz, sygn. KD 74, k. 15-18; AACz, sygn. KD 81, k. 1-8.

⁴ AACz, sygn. KD 75, k. 1-12.

⁵ AACz, sygn. KD 43, k. 56-59.

⁶ AACz, sygn. KD 334, k. 305; AACz, sygn. KK 185, s. 127; *Sumariusz protokołów Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego 1815-1867*, cz. 1 1815-1830, t. 1 sekcja III, Warszawa 1958, s. 589, nr 3149.

⁷ AACz, sygn. KM 761, s. 294; AACz, sygn. KK 238, s. 208-209; Archiwum Diecezjalne we Wrocławiu (dalej: ADW), brak sygn., *Akta personalne ks. Michała Zagalskiego (1773-1832)*.

⁸ AACz, sygn. KK 177, s. 171, 227-240; P. P. Gach, *Struktury i działalność duszpasterska zakonów męskich na ziemiach dawnej Rzeczypospolitej i Śląska w latach 1773-1914*, Lublin 1999, s. 292.

⁹ AACz, sygn. KD 113, s. 1-8; ADW, sygn. ADKK. AKap. Kal. 6, s. 22-24; *Sumariusz protokołów Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego 1815-1867*, cz. 1 1815-1830, t. 1 sekcja III, s. 563, nr 2807.

włocławskim¹⁰. W tym czasie podjął jeszcze raz obowiązki oficjała kaliskiego, jednak ostatecznie w 1847 r. zrezygnował z tej funkcji. Zmarł 17 sierpnia 1876 r. we Mstowie¹¹.

Po jego odejściu z funkcji asesora w konsystorzu piotrkowskim przez kilka lat nie mianowano nikogo na jego miejsce. Dopiero w 1842 r. stanowisko to objął ks. Wojciech Szymański. Początkowo kształcił się w Szkole Wojewódzkiej w Kaliszu, a następnie odbył studia filozoficzno-teologiczne i prawnicze. W roku 1806 przyjął święcenia kapłańskie, a w dwa lata później został komendantem, aby w 1811 r. objąć probostwo w Działoszynie¹². W międzyczasie został kanonikiem honorowym płockim oraz radcą województwa kaliskiego. W roku 1830 ordynariusz mianował go dziekanem krzepickim, zaś w kilka lat później przez trzy miesiące był administratorem sąsiedniej parafii pączęzańskiej¹³. Zdobyte wykształcenie prawnicze zapewne zadecydowało, iż w 1842 r. został mianowany asesorem konsystorza piotrkowskiego. Rzetelna praca urzędnika konsystorskiego oraz godna postawa kapłańska spowodowała, iż w pięć lat później został sędzią surogatem. Zmarł 24 sierpnia 1852 r. w Działoszynie¹⁴.

W czasie jego działalności w konsystorzu piotrkowskim został mianowany drugi asesor ks. Baltazar Dąbrowski. Po odbyciu studiów filozoficzno-teologicznych w seminarium włocławskim w 1815 r. przyjął święcenia kapłańskie. Po kilku miesiącach pracy na wikariacie podjął obowiązki kapelana (arcy)biskupa Franciszka Skarbka Malczewskiego, a następnie został regensem jego Kancelarii Arcybiskupiej¹⁵. Po śmierci swojego mentora powrócił do diecezji kujawsko-kaliskiej i został mianowany prepozytem radomszczańskim¹⁶. W międzyczasie został odznaczony kanonią honorową warszawską. W roku 1825 biskup J. Sz. Koźmian mianował go dziekanem radomszczańskim. Na tym stanowisku wykazał się niezwykłą inicjatywą, o czym świadczy obfita korespondencja wytworzona przez kancelarię dziekańską. Ta aktywność kapłańska zapewne zadecydowała, iż w 1842 r. został ustanowiony asesorem konsystorza piotrkowskiego. Zmarł 25 grudnia 1844 r. w Radomsku¹⁷.

¹⁰ AACz, sygn. KD 112, s. 1071-1075; ADW, brak sygn., *akta personalne ks. Michała Lecherta (1793-1876)*.

¹¹ *Catalogus ecclesiarum et utriusque cleri, tam saecularis quam regularis, dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1877, Varsaviae [1876]*, s. 131; *Śp. ks. Michał Lechert*, „Przegląd Katolicki” 14 (1876), s. 571.

¹² Archiwum Archidiecezjalne w Łodzi (dalej: AAŁ), sygn. 137 – *Wykazy zmian duchowieństwa [...] 21 lipca 1829 r.*

¹³ AACz, sygn. KK 233, s. 474-475, 495-497.

¹⁴ ADW, brak sygn., *akta personalne ks. Wojciecha Szymańskiego (1783-1852)*.

¹⁵ AAŁ, sygn. 137 – *Wykazy zmian duchowieństwa [...] 21 lipca 1829 r.*

¹⁶ *Sumariusz protokołów Rady Administracyjnej Królestwa Polskiego 1815-1867, cz. 1 1815-1830, t. 1 sekcja III, s. 548, nr 3019; S. Sankowski, Z dziejów miasta Radomska (do 1939 r.)*, Radomsko 1995, s. 131, 133.

¹⁷ ADW, brak sygn., *akta personalne ks. Baltazara Dąbrowskiego (1793-1844); Elenchus cleri saecularis ac regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis anno 1845, Varsaviae [1844]*, s. 45.

Po jego śmierci przez dwa lata w konsystorzu piotrkowskim pracował tylko jeden asesor ks. W. Szymański. W kilka miesięcy po awansie tego ostatniego na sędziego surogata wyznaczono ponownie dwóch asesorów. Pierwszym był ks. Ignacy Jarnuszkiewicz, który po przyjęciu święceń kapłańskich w 1833 r. przez kilka lat pracował jako wikariusz m.in. w kolegiacie kaliskiej. W roku 1837 został administratorem parafii Kłobuck. Następnie biskup Walenty Maciej Tomaszewski w 1839 r. mianował go prepozytem kłobuckim, zaś w trzy lata później odznaczył go kanonią honorową kaliską¹⁸. Jego kariera kościelna w tym czasie była dopiero w początkowej fazie, gdyż w 1848 r. został asesorem konsystorza piotrkowskiego i prałatem-dziekanem kolegiaty kaliskiej¹⁹. Administrator diecezji kujawsko-kaliskiej ks. Michał Jan Marszewski w 1852 r. awansował go na sędziego surogata. Niestety miał problemy z władzami carskimi, gdyż za nielegalny udział w pielgrzymce do Częstochowy w 1861 r. został poddany dozorowi policyjnemu²⁰. Na tym jednak nie skończyły się jego kłopoty, gdyż 2 marca 1866 r. Generalny Policmajster powiadomił Komisję Rządową Spraw Wewnętrznych i Duchownych, iż ks. I. Jarnuszkiewicz „wyrażał jawnie, a nawet fanatycznie swe sympatie do powstania, a przeto jest politycznie nieprawomyślnym”²¹. W następstwie tegoż doniesienia Dyrektor Komisji Rządowej 27 maja 1866 r. zażądał od miejscowego biskupa, aby go usunął z zajmowanego stanowiska w konsystorzu piotrkowskim. W uzasadnieniu podano, iż „nie zasługuje na zaufanie pod względem politycznym”²². Do tej sugestii władz państwowych przychylił się ordynariusz, który 9 czerwca tr. wydał polecenie usunięcia go z zajmowanego urzędu. O tym fakcie zainteresowany został powiadomiony w kilka dni później przez oficjała piotrkowskiego ks. Klemensa Skupieńskiego. Zmarł 20 kwietnia 1885 r. w Kłobucku²³.

Drugim, który równocześnie z ks. I. Jarnuszkiewiczem otrzymał nominację asesorską, był ks. Szymon Lewandowicz²⁴. Po ukończeniu seminarium wrocławskiego przyjął święcenia kapłańskie 22 sierpnia 1830 r. Przez trzy lata pracował na wikariacie, a następnie został komendantem parafii Wilkowiecko. W roku 1835 został przedstawiony przez konsystorz piotrkowski na probostwo w Wiewcu, gdzie początkowo był administratorem, a następnie komendantem. Ostatecznie 29 grudnia 1838 r. został proboszczem wiewieckim²⁵. Zaangażowa-

¹⁸ ADW, brak sygn., *Akta personalne ks. Ignacego Jarnuszkiewicza (1810-1885)*; C. Michalski, *W okresie wojen napoleońskich i powstań narodowych*, [w:] *Kłobuck. Dzieje miasta i gminy (do roku 1939)*, red. F. Kiryk, Kraków 1998, s. 291.

¹⁹ *Rozporządzenia rządowe*, „Pamiętnik Religijno-Moralny” (dalej: PRM) 9 (1849), s. 469.

²⁰ P. Kubicki, *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i ojczyzny w latach 1861-1915*, cz. 3, t. 2, Sandomierz 1939, s. 22-23.

²¹ P. Kubicki, *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i ojczyzny w latach 1861-1915*, cz. 1, t. 1, Sandomierz 1933, s. 508.

²² AAŁ, sygn. 24 – *Pismo nr 878 z dnia 9 czerwca 1866 r.*

²³ AAŁ, sygn. 24 – *Pismo nr 354 Konsystorza Piotrkowskiego z 16 czerwca 1866 r.*; *Kronika kościelna krajowa*, „Przegląd Katolicki” 23 (1885), s. 475.

²⁴ AACz, sygn. KD 103, s. 20-21.

²⁵ AACz, sygn. KD 16, k. 126-127, 140.

nie duszpasterskie spowodowało, iż w 1847 r. został dziekanem brzeźnickim, zaś w rok później asesorem konsystorza piotrkowskiego²⁶. Działalność w kancelarii konsystorskiej i na urzędzie dziekańskim spowodowała, iż 25 lutego 1848 r. został odznaczony kanonią honorową kaliską. Zmarł 23 sierpnia 1853 r. w Wiewcu²⁷.

W niespełna rok przed jego śmiercią w konsystorzu rozpoczął pracę kolejny asesor ks. Stanisław Kostka Tański. Po odbyciu studiów filozoficzno-teologicznych przyjął święcenia kapłańskie 1 sierpnia 1813 r.²⁸ Pracę duszpasterską rozpoczął na placówkach zakonnych Bernardynów. W roku 1824 został kapłanem diecezjalnym otrzymując stanowisko komendarza parafii Siemkowice, w której pracował następnie jako proboszcz. W międzyczasie został mianowany komendantem parafii Dłutów, zaś w 1826 r. awansował na proboszcza tejże parafii²⁹. W roku 1830 biskup J. Sz. Koźmian mianował go wicedziekanem tuszyńskim, zaś w siedem lat później został tutaj dziekanem. Jeszcze w 1840 r. biskup W. M. Tomaszewski odznaczył go kanonią honorową kaliską. Działalność kapłańską na stanowisku proboszcza i dziekana od 1852 r. łączył z pracą w konsystorzu piotrkowskim jako asesor, zaś w 1858 r. mianowano go sędzią surrogatem. Na obydwu stanowiskach był bardzo aktywny, o czym świadczyły liczne pisma wystawione w kancelarii konsystorskiej, które sam podpisywał. W roku 1866 został poddany weryfikacji przez władze państwowe, która dla niego wypadła pomyślnie. Dyrektor Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych zatwierdził go na stanowisku sędziego surogata³⁰. W ostatnim roku swojej działalności konsystorskiej był jedynym sędzią surogatem i to praktycznie on kierował sądownictwem kościelnym na terenie oficjalu piotrkowskiego. Zmarł 13 lutego 1868 r. w Dłutowie³¹.

Po nim urząd asesora objął ks. Józef Rzewuski. Do stanu duchownego przygotowywał się początkowo w seminarium wrocławskim, a następnie w Seminarium Głównym w Warszawie. Święcenia kapłańskie przyjął 2 marca 1834 r. Początkowo pracował na wikariacie w Truskolasach, a potem został administratorem parafii Cielętniki i Soborzyce. W roku 1845 mianowano go prepozytem parafii Radomsko, zaś 26 kwietnia 1854 r. przeniósł się na analogiczne stanowisko do Tuszyna³². Tutaj w 1855 r. został odznaczony przez władze państwowe orderem Św. Anny III klasy³³. W dwa lata później wyróżniono go kanonią honorową kaliską i w tym też roku otrzymał nominację na asesora konsysto-

²⁶ AACz, sygn. KK 225, s. 209; AAŁ, sygn. 58 – *Nominacja na asesora Konsystorza Foralnego Piotrkowskiego*.

²⁷ AACz, sygn. KK 225, s. 277.

²⁸ AACz, sygn. KD 19, k. 73.

²⁹ S. Muznerowski, *Dłutów. Kościół i parafia w dekanacie łaskim*, „Kronika Diecezji Kujawsko-Kaliskiej” (dalej: KDKK) 8 (1914), s. 104-107, 136.

³⁰ AAŁ, sygn. 24 – *Pismo nr 878 z dnia 9 czerwca 1866 r.*

³¹ *Korespondencja Przeglądu Katolickiego*, „Przegląd Katolicki” 7 (1869), s. 349-350.

³² *Rozporządzenia rządowe*, PRM 13 (1854), s. 187.

³³ *Rzut oka historyczny na upłyniony rok 1855 pod względem administracyjnym i spraw duchownych*, PRM 16 (1856), s. 292.

rza piotrkowskiego. Funkcję tę sprawował zaledwie dwa lata, mimo iż cieszył się uznaniem władz carskich. Dzięki wpływowi oberpolicmajstra warszawskiego płk. Siergieja Muchanowa w 1866 r. objął parafię Św. Zygmunta w Częstochowie. W tym czasie pełnił urząd wizytatora klasztorów w diecezji wrocławskiej, czyli kaliskiej. Zmarł 28 stycznia 1878 r. w Częstochowie³⁴.

Po rezygnacji ks. J. Rzewuskiego oraz po awansie ks. S. K. Tańskiego na sędziego surogata nowym asesorem został ks. Wawrzyniec Brzeziński. Po ukończeniu seminarium wrocławskiego w 1836 r. przyjął święcenia kapłańskie. Początkowo był wikariuszem, zaś w trzy lata później został komenadarzem parafii Wąsosz, aby następnie zostać proboszczem tejże parafii³⁵. W roku 1851 władza diecezjalna wyznaczyła go wicedziekanem dekanatu krzepickiego, a w rok później został dziekanem tegoż dekanatu. Jego gorliwość i zaangażowanie zapewne zadecydowała, iż w 1858 r. otrzymał nominację asesorską w konsystorzu piotrkowskim³⁶. Jednocześnie biskup M. J. Marszewski mianował go kanonikiem honorowym kaliskim. W rok później został administratorem parafii Krzepice, a następnie plebanem tejże parafii. Niestety urzędu dziekańskiego długo nie sprawował, gdyż jego postawa patriotyczna wywołała zdecydowany sprzeciw władz carskich. Za udział w „manifestacji politycznej”, czyli procesji do klasztoru jasnogórskiego w 1861 r. oddano go pod dozór policyjny³⁷. Niebawem pod naciskiem władz państwowych 30 czerwca 1863 r. musiał ustąpić z funkcji dziekana krzepickiego. Z kolei na wniosek Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych z 27 maja 1866 r. zakwestionowano możliwość jego pracy w konsystorzu. Z tego powodu ordynariusz polecił oficjelowi piotrkowskiemu, aby ten powiadomił zainteresowanego, iż 9 czerwca 1866 r. został odwołany ze stanowiska asesora. Zmarł 22 września 1877 r. w Krzepicach³⁸.

Po jego ustąpieniu jedynym asesorem został ks. Stanisław Lewicki. Po ukończeniu seminarium wrocławskiego przyjął święcenia kapłańskie 1 listopada 1837 r. Po kilku latach pracy na wikariacie w 1843 r. został mianowany administratorem, a potem proboszczem parafii Srocko, skąd w 1862 r. przeniósł się na analogiczne stanowisko do Wolborza. W roku 1856 został wyróżniony kanonią honorową lubelską, zaś w cztery lata później rozpoczął pracę na stanowisku asesora w konsystorzu piotrkowskim³⁹. Na tym urzędzie „został zatwierdzony” 9 kwietnia 1866 r. przez Dyrektora Komisji Rządowej Sprawy Wewnętrznych i

³⁴ ADW, brak sygn., *akta personalne ks. Józefa Rzewuskiego (1811-1878)*; *Śp. ks. Józef Rzewuski*, „Przegląd Katolicki” 16 (1878), s. 139.

³⁵ W. P. Wlazlak, *Sanktuarium pasyjno-maryjne w Wąsoszu Górnym*, „Wiadomości Archidiecezji Częstochowskiej” 80 (2006) nr 12, s. 63-65.

³⁶ AAL, sygn. 58 – *Nominacja ks. Brzezińskiego na asesora Konsystorza Foralnego Piotrkowskiego*.

³⁷ P. Kubicki, *Bojownicy kapłani za sprawę Kościoła i ojczyzny w latach 1861-1915*, cz. 3, t. 2, Sandomierz 1939, s. 10.

³⁸ AAL, sygn. 24 – *Pismo nr 878 z 9 czerwca 1866 r. oraz Pismo nr 354 z 16 czerwca 1866 r.*; *Catalogus ecclesiarum et utriusque cleri, tam saecularis quam regularis, dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1878*, Varsaviae 1878, s. 153.

³⁹ *Śp. ks. Stanisław Lewicki*, „Przegląd Katolicki” 20 (1882), s. 732.

Duchownych⁴⁰. W roku 1871 awansowano go na sędziego surogata konsystorza piotrkowskiego i to on zarządzał pracami tejże instytucji. Jednak dopiero w pięć lat później biskup Wincenty Teofil Popiel mianował go prezesem konsystorza, który do współpracy miał dwóch asesorów. W porównaniu z wcześniejszym okresem skład personalny konsystorza został zmniejszony o jednego asesora i dwóch surogatów. Mimo tych trudności ordynariusz darzył swoim uznaniem ks. S. Lewickiego, którego w 1877 r. mianował kanonikiem włocławskim. Zmarł 3 września 1882 r. w Wolborzu⁴¹.

Drugim asesorem wraz z ks. S. Lewickim, został ks. Jan Wojciechowski. Studia filozoficzno-teologiczne odbył w seminarium włocławskim, a następnie został skierowany na dalsze studia specjalistyczne do Akademii Duchownej w Warszawie, którą ukończył ze stopniem kandydata teologii. Po przyjęciu święceń kapłańskich w 1851 r. rozpoczął pracę duszpasterską, jako wikariusz parafii Dzierżkowice. Po dwóch latach pracy na wikariacie został mianowany prefektem Gimnazjum Realnego w Piotrkowie [Trybunalskim]. Na tym stanowisku musiał się wyróżnić, gdyż w 1857 r. biskup M. J. Marszewski mianował go kanonikiem honorowym kaliskim. W roku 1862 awansowany został na asesora konsystorza piotrkowskiego. Niestety w 1866 r. został poddany weryfikacji przez Komisję Rządową Spraw Wewnętrznych i Duchownych. Wprawdzie pozostawiono go na urzędzie, jednak w piśmie do ordynariusza Dyrektor Komisji Rządowej zaznaczył, iż „ze względu na wątpliwe sprawowanie się pod względem politycznym” będzie mógł pracować w konsystorzu tylko pod dozorem i osobistą odpowiedzialnością biskupa. Niebawem po nominacji asesorskiej otrzymał beneficjum proboszczowskie w Pajęcznie, gdzie początkowo nie rezydował. W uznaniu zasług w 1878 r. został odznaczony orderem Św. Stanisława III klasy. Zmarł 16 stycznia 1883 r. w Pajęcznie⁴².

W dwanaście lat przed śmiercią ks. J. Wojciechowskiego ze stanowiska asesora odszedł ks. S. Lewicki. W jego miejsce ustanowiono drugiego asesora ks. Jana Jakubowskiego. Po ukończeniu seminarium włocławskiego w 1849 r. przyjął święcenia kapłańskie. Działalność duszpasterską rozpoczął na wikariacie piotrkowskim. Niebawem został prefektem Szkoły Realnej Piotrkowskiej. W roku 1857 biskup M. J. Marszewski mianował go kanonikiem honorowym kaliskim, zaś w rok później objął probostwo w Milejowie⁴³. W roku 1863 został dziekanem piotrkowskim, a w osiem lat później awansował na asesora konsystorza piotrkowskiego. Zmarł 19 marca 1884 r. w Milejowie⁴⁴.

Kolejnym asesorem był ks. Alojzy Gerlach. Studia filozoficzno-teologiczne odbył w seminarium włocławskim, które ukończył w 1852 r. przyję-

⁴⁰ AAL, sygn. 24 – *Pismo nr 878 z dnia 9 czerwca 1866 r.*

⁴¹ ADW, brak sygn., *akta personalne ks. Stanisława Lewickiego (1814-1882)*; *Zmarły ks. Stanisław Lewicki*, „Przegląd Katolicki” 20 (1882), s. 731.

⁴² AACz, sygn. KD 10, k. 112, 118; AACz, sygn. KM 799, s. 206; AAL, sygn. 24 – *Pismo nr 878 z dnia 9 czerwca 1866 r.*; ADW, brak sygn., *akta personalne ks. Jana Wojciechowskiego (1826-1883)*.

⁴³ *Rozporządzenia rządowe*, PRM 18 (1859), s. 276.

⁴⁴ *Kronika kościelna krajowa*, „Przegląd Katolicki” 22 (1884), s. 236.

ciem świeceń kapłańskich. Pracę duszpasterską rozpoczął na wikariacie w Brzeźnicy, a potem w Sieradzu⁴⁵. W roku 1858 został komendantem parafii Wojków, a potem został tam plebanem⁴⁶. Biskup W. T. Popiel w 1882 r. mianował go prepozytem wolborskim, a biskup Aleksander Kazimierz Bereśniewicz w dwa lata później odznaczył go kanonią honorową kaliską. W roku 1884 rozpoczął pracę na stanowisku asesora w konsystorzu piotrkowskim. Po trzech latach awansował na sędziego surogata⁴⁷. Zmarł 14 października 1893 r. w Wolborzu⁴⁸.

Wraz z ks. A. Gerlachem urząd asesorski sprawował ks. Konstanty Waberski. Po dwóch latach pobytu w seminarium wrocławskim został skierowany na dalsze studia specjalistyczne do Akademii Duchownej w Warszawie. Następnie po jej przeniesieniu do Petersburga tam kontynuował naukę, którą w 1869 r. uwieńczył uzyskaniem stopnia magistra teologii. Jednak już rok wcześniej przyjął święcenia kapłańskie. Pracę duszpasterską rozpoczął na stanowisku wikariusza parafii Wieluń, zaś po roku czasu został mianowany wykładowcą seminarium wrocławskiego. Dla lepszego uposażenia administrator diecezji kujawsko-kaliskiej ks. Florian Kosiński w 1873 r. mianował go proboszczem parafii Radziejów. Z kolei biskup A. K. Bereśniewicz 21 maja 1881 r. zwolnił go z dotychczasowych obowiązków seminaryjnych, mianując prefektem Gimnazjum Męskiego w Piotrkowie [Trybunalskim]⁴⁹.

W rok później rozpoczął się nowy etap w jego życiu, gdyż przeniósł się na probostwo do Milejowa. W roku 1884 został kanonikiem honorowym kaliskim i zarazem asesorem konsystorza piotrkowskiego, zaś 28 września 1885 r. awansował na sędziego surogata. W tym też roku podjął obowiązki prefekta Szkoły Handlowej w Piotrkowie [Trybunalskim]. Po kilku latach pogorszył się stan jego zdrowia, tak iż 2 października 1886 r. przyjął nominację na proboszcza parafii Kowal⁵⁰. W dowód uznania dla jego zasług biskup A. K. Bereśniewicz 19 kwietnia 1890 r. mianował go kanonikiem wrocławskim, zaś 5 stycznia 1895 r. awansował na prałata-kustosza kapituły wrocławskiej. W dniu 25 września 1901 r. został mianowany proboszczem parafii Św. Zygmunta w Częstochowie i równocześnie awansował na dziekana częstochowskiego. W pięć lat później odznaczono go godnością prałata-scholastyka kapituły wrocławskiej. Zmarł 8 maja 1907 r. w Częstochowie⁵¹.

Pierwszym następcą wyżej wspomnianych asesorów został ks. Aleksander Sałaciński. Studia filozoficzno-teologiczne rozpoczął w Seminarium Duchow-

⁴⁵ W. Kujawski, *Kościelne dzieje Sieradza*, Włocławek 1998, s. 310.

⁴⁶ *Rozporządzenia rządowe*, PRM 19 (1859), s. 179.

⁴⁷ ADW, *Akta personalne ks. Alojzego Gerlacha (1829-1893)*, brak sygn.; *Kronika kościelna krajowa*, „Przegląd Katolicki” 26 (1888), s. 61.

⁴⁸ *Catalogus ecclesiarum et utriusque cleri, tam saecularis quam regularis, dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1894*, Vladislaviae [1893], s. 128.

⁴⁹ *Kronika kościelna*, „Przegląd Katolicki” 19 (1881), s. 447.

⁵⁰ *Śp. ks. Konstanty Waberski*, KDKK 1 (1907), s. 194-196; W. Wlazlak, *Organizacja oficjalatu foralnego piotrkowskiego w latach 1819-1918*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 28 (2000), s. 297, 301-302, 307.

⁵¹ *Śp. ks. prałat Konstanty Waberski*, „Przegląd Katolicki” 45 (1907), s. 332-335.

nym Świętego Krzyża w Warszawie. Po dwóch latach przeniósł się do Akademii Duchownej w Warszawie, którą ukończył w 1865 r. ze stopniem kandydata teologii. Świecenia kapłańskie przyjął w 1869 r. i przeszedł do pracy w diecezji kujawsko-kaliskiej, jako wikariusz parafii Truskolasy. Po roku działalności na stanowisku wikariusza został przeniesiony do Piotrkowa [Trybunalskiego], gdzie był rektorem kościoła popijarskiego i prefektem Gimnazjum Żeńskiego⁵². Powyższą działalność prowadził przez ponad dwadzieścia lat, jednak w międzyczasie w 1887 r. został awansowany na asesora konsystorza piotrkowskiego. W roku 1894 r. został prepozytem piotrkowskim i jednocześnie ustanowiono go sędzią surogatem w miejscowym konsystorzu. W niespełna rok później biskup A. K. Bereśniewicz mianował ks. A. Sałacińskiego prezesem konsystorza piotrkowskiego. W roku 1901 został kanonikiem kaliskim, na co zapewne miała wpływ jego zaangażowanie na rzecz restauracji kościołów piotrkowskich. Zmarł 2 kwietnia 1910 r. w Piotrkowie [Trybunalskim]⁵³.

Współ z nim urząd asesorski sprawował ks. Ignacy Jankowski. Studia filozoficzno-teologiczne odbył w seminarium wrocławskim, które ukończył w 1865 r. przyjmując święcenia kapłańskie. Początkowo działalność duszpasterską prowadził jako wikariusz, a potem proboszcz parafii Połajewo oraz administrator parafii Broniszewo. Doceniając jego dotychczasową działalność duszpasterską biskup W. T. Popiel w 1878 r. mianował go proboszczem intratnej parafii Kamieńsk⁵⁴. W roku 1884 awansował na dziekana dekanatu piotrkowskiego, zaś w trzy lata później podjął obowiązki asesora konsystorza piotrkowskiego. Urząd ten sprawował bardzo fachowo, gdyż w 1900 r. został sędzią surogatem w tymże konsystorzu. W międzyczasie został obdarzony kanonią honorową kaliską, zaś w 1911 r. biskup Stanisław Kazimierz Zdzitowiecki mianował go kanonikiem kaliskim. Zmarł 17 września 1919 r. w Kamieńsku⁵⁵.

Po ks. A. Sałacińskim stanowisko asesora przejął ks. Antoni Grochowski. Po ukończeniu seminarium wrocławskiego 23 marca 1884 r. przyjął święcenia kapłańskie. Działalność duszpasterską rozpoczął jako wikariusz parafii Nieszawa, jednak w rok później przeszedł na analogiczne stanowisko do parafii Św. Zygmunta w Częstochowie. W tej ostatniej parafii pełnił obowiązki prefekta szkół miejskich i prywatnych średnich zakładów żeńskich⁵⁶. W dniu 30 kwietnia 1887 r. został mianowany wikariuszem katedry wrocławskiej i równocześnie sekretarzem Kurii Biskupiej we Wrocławku. Praca w szkolnictwie dawała mu wiele satysfakcji, gdyż władza diecezjalna w październiku 1887 r. ustanowiła go prefektem Gimnazjum Męskiego w Piotrkowie [Trybunalskim] i jednocześnie został wikariuszem parafii Lutomiersk⁵⁷. W roku 1888 otrzymał probostwo w

⁵² *Elenchus cleri saecularis ac regularis dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis pro anno 1871*, Varsaviae [1870], s. 37.

⁵³ *Ks. Aleksander Sałaciński*, KDKK 4 (1910), s. 125.

⁵⁴ *Catalogus ecclesiarum et utriusque cleri, tam saecularis quam regularis, dioecesis Vladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1880*, Varsaviae [1879], s. 51.

⁵⁵ M. Ciesielski, *Śp. ks. Ignacy Jankowski*, KDKK 13 (1919), s. 337-339.

⁵⁶ *Kronika kościelna krajowa „Przegląd Katolicki”* 23 (1885), s. 585.

⁵⁷ *Kronika kościelna krajowa „Przegląd Katolicki”* 25 (1887), s. 746.

Kalinowej. W pięć lat później został proboszczem parafii Tuszyn. W roku 1894 otrzymał nominację na asesora konsystorza piotrkowskiego i plebana w Sulejowie. Tutaj wybudował kościół parafialny i po jego konsekracji w 1908 r. zrezygnował z pracy w duszpasterstwie⁵⁸. W tym czasie zamieszkał w Piotrkowie [Trybunalskim] spełniając powierzone mu obowiązki asesora w konsystorzu. W czerwcu 1915 r. tymczasowo objął parafię w Łasku, gdzie równocześnie zastępował miejscowego dziekana. W lipcu 1916 r. zrezygnował z funkcji asesora, gdyż został dyrektorem Liceum im. Piusa X we Włocławku, prefektem biblioteki seminaryjnej oraz prefektem Gimnazjum im. J. Długosza we Włocławku⁵⁹. W latach 1918-1920 był administratorem parafii Św. Zygmunta w Częstochowie. Po ustanowieniu diecezji częstochowskiej został konsultorem diecezjalnym, egzaminatorem prosynodalnym i cenzorem ksiąg religijnych. Za zasługi dla Kościoła został odznaczony kanonią honorową kaliską, a w 1930 r. kanonią honorową łódzką. Zmarł 7 grudnia 1937 r. w Częstochowie⁶⁰.

Po ks. I. Jankowskim urząd asesora przejął ks. Hieronim Romanowicz. Świecenia kapłańskie przyjął w 1854 r. w zakonie Dominikanów, gdzie odbył studia filozoficzno-teologiczne uzyskując stopień kandydata teologii. Początkowo pracował w klasztorze gidelskim, jednak trudna sytuacja zakonów w Królestwie Polskim spowodowała, iż w 1867 r. otrzymał nominację na wikariusza parafii Lisków. Następnie po sześciu latach wraz z inkardynacją do duchowieństwa diecezjalnego awansował tutaj na proboszcza. W tym czasie został zauważony przez miejscowego biskupa, który w 1900 r. przeniósł go na intratne probostwo wolborskie, co w owym czasie było związane z funkcją asesora konsystorza piotrkowskiego. Zmarł 19 stycznia 1906 r. w Wolborzu⁶¹.

Po jego śmierci przez kilkanaście miesięcy nie dokonano nominacji asesorskiej w konsystorzu piotrkowskim. W tym okresie jedynym asesorem w konsystorzu był ks. A. Grochowski, który niebawem otrzymał do współpracy na tym stanowisku ks. Ignacego Kasprzykowskiego. Po przyjęciu święceń kapłańskich w 1883 r. rozpoczął działalność duszpasterską na stanowisku wikariusza. Następnie został rektorem kościołów poklasztornych w Radomsku i Łądzie. W roku 1892 biskup A. K. Bereśniewicz mianował go proboszczem parafii Gorzkowice. Tutaj wybudował nowy kościół parafialny⁶². W roku 1908 został asesorem konsystorza piotrkowskiego⁶³. Po pięciu latach działalności na tym stanowisku został mianowany proboszczem parafii Turek, z równoczesną rezygnacją z pracy konsystorskiej. Jako proboszcz był początkowo wicedziekanem dekanatu

⁵⁸ S. Muznerowski, *Tuszyń. Monografia historyczna*, KDKK 7 (1913), s. 71; *Zmiany w diecezji*, KDKK 3 (1909), s. 253.

⁵⁹ AACz, sygn. AP 51, s. 57; ADW, sygn. AKDW pers. 88.

⁶⁰ AACz, sygn. AP 51, s. 1-2, 41; W. Właźlak, *Judicium Succursale Częstochoviense (1918-1925)*, „Gubernaculum et Administratio. Zeszyty Naukowe Instytutu Administracji WSP w Częstochowie” (2002), z. 2, s. 15.

⁶¹ *Catalogus ecclesiarum et utriusque cleri, tam saecularis quam regularis, dioecesis Wladislaviensis seu Calissiensis pro anno Domini 1907*, Wladislaviae [1906], s. 86.

⁶² *Kronika kościelna wewnętrzna*, „Przegląd Katolicki” 37 (1899), s. 491-492.

⁶³ ADW, sygn. AKDW pers. 122; *Zmiany w diecezji*, KDKK 2 (1908), s. 25.

tureckiego, a następnie został dziekanem tegoż dekanatu. W roku 1920 został mianowany przez biskupa S. K. Zdzitowieckiego kanonikiem kaliskim. Zmarł 9 lutego 1922 r. w Kaliszu⁶⁴. Był ostatnim asesorem konsystorza piotrkowskiego.

3. Zakończenie

Pośród wielu duchownych zatrudnionych w konsystorzu piotrkowskim niepoślednią rolę odgrywali asesory, spośród których rekrutowali się później sędziowie surogaci i oficjałowie. Wspierali oni fachową wiedzą prawniczą swoich przełożonych, co zapewne skłaniało tych ostatnich do wysuwania ich kandydatur na wyższe stanowiska w konsystorzu. Wspomniane awanse były ściśle powiązane z zajmowanymi godnościami kapitulnymi. Z grona osiemnastu asesorów kilku awansowało na sędziów surogatów, a potem oficjałów lub prezesów konsystorza. Obejmowanie powyższych urzędów konsystorskich wiązało się z odpowiednim uposażeniem w postaci najważniejszych beneficjów proboszczowskich na terenie oficjałatu.

Asesory Konsystorza Okręgowego w Piotrkowie [Trybunalskim]

Streszczenie

Istniejący w okresie niewoli narodowej Konsystorz Okręgowy w Piotrkowie [Trybunalskim] spełniał funkcje pomocnicze sądowno-administracyjne na południowych krańcach diecezji kujawsko-kaliskiej. Szczególną pozycję w jego strukturze personalnej zajmowali oficjałowie i sędziowie surogaci. Większość z nich rekrutowała się z grona asesorów, którzy posiadali wykształcenie specjalistyczne. Po awansie w strukturach administracji sądowniczej diecezji stanowili elitę duchowieństwa diecezji, a miejscowy biskup obdarzał ich najwyższymi godnościami kościelnymi. Zapewne wynikało z tego, iż połowa z nich było sędziami surogatami lub szefami miejscowego konsystorza. Były przypadki, kiedy asesor piotrkowski został oficjałem konsystorza kaliskiego.

⁶⁴ R. F[ilipski], *Śp. ks. Ignacy Kasprzykowski*, KDKK 15 (1922), s. 111-114.